

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Duitse mitrailleurspost uit de Eerste
Wereldoorlog in Gistel (Zevékote)

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Duitse mitrailleurspost uit de Eerste Wereldoorlog,
Gistel (Zevokote), Zevokotestraat 103 - Monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/35005/102.1
Hannelore Decoodt
17/09/2016

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen.....	5
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	6
2.	Evaluerend gedeelte	6
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	6
2.1.1.	Historische waarde	6
2.1.2.	Architecturale waarde	6
2.1.3.	Technische waarde	6
2.1.4.	Culturele waarde.....	7
2.2.	Motivering van het type bescherming.....	7
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	7
2.4.	Juridische toestand	7
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	7
2.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	7
2.4.3.	Landinrichting / andere projecten:.....	7
3.	Beheersvisie	7
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	7
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	8
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	8
4.	Bronnen	8
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	9
5.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	9
5.2.	Fotobijlage	9
5.3.	Documentatie	9
5.4.	Criterionota	9

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit beschermingsdossier maakt deel uit van het thematische beschermingspakket 'Bunkers uit de Eerste Wereldoorlog in het Duitse hinterland', dat op zijn beurt kadert in de reeks beschermingsdossiers van het erfgoed van beide wereldoorlogen in Vlaanderen. Meer duiding over dit thematische pakket is terug te vinden in de criterianota in bijlage. Hierin worden de belangrijkste krijtlijnen van de Eerste Wereldoorlog geschetst, evenals het belang en de evolutie van de Duitse bunkerbouw tijdens de *Grooten Oorlog*. Ten slotte worden de erfgoedwaarden en criteria besproken, die aan de basis liggen van de selectie van beschermingswaardige bunkers.

1.1. Situering

Betonnen militaire constructie tegen de oostelijke zijde van het huis op adres Zevekotestraat 103 gelegen.

1.2. Historisch overzicht

Duitse mitrailleurspost, opgetrokken bij steunpunt 17, als onderdeel van de *Flandern I Stellung*.

Zevekote lag tijdens de Eerste Wereldoorlog in het zogenaamde *Marinegebiet*. Hiermee wordt dat deel van de Duitse frontzone en het hinterland bedoeld, dat bezet werd door het *Marinekorps Flandern*. In vogelvlucht lag het dorp op bijna acht kilometer van het front bij de IJzer verwijderd.

Ten westen van de dorpskern van Zevekote liep de *Flandern I Stellung*, een stelling die vanaf eind 1916 werd aangelegd. Aan de oostelijke zijde van de dorpskern werd in de laatste maanden van 1917 een *Artillerie-Schutz-Stellung* met prikkeldraadversperringen aangelegd. Deze artilleriestelling begon in Mariakerke bij Oostende en liep tot Zevekote. In het dorp waren nog diverse commandoposten ingericht.

De *Flandern I Stellung* begon in Raversijde en liep via Leffinge en Zevekote richting Zande en het *Operationsgebiet* van het Vierde Duitse leger. In het *Marinegebiet* bestond deze stelling uit een opeenvolging van achttien steunpunten. De meeste steunpunten bestonden uit bunkers voor mitrailleurs, die verbonden waren met loopgraven en prikkeldraadversperringen. Op sommige plaatsen werden boerderijen versterkt en in de linie opgenomen. Via *Riegel*, dwarsstellingen hoofdzakelijk bestaande uit prikkeldraadversperringen, werd deze *Flandern I - Stellung* verbonden met de meer westelijk gelegen tweede Duitse stelling. Deze *Riegel* hadden tot doel eventuele doorgedrongen aanvallers op te houden.

Bij steunpunt 17 werden in 1917 minimum vier bunkers opgetrokken, waarvan twee ten noorden van de huidige Zevekotestraat en twee ten zuiden ervan (1). Op de kaart van 25 november 1917 staan er in feite bij weerstandsnest 17 vijf bunkers aangeduid, met tweemaal de vermelding *M.G.U. (Maschinen Gewehr Unterstand)*. Bij de andere steunpunten staat doorgaans maar één *M.G.U.* aangeduid. Mogelijk waren er aan de Zevekotestraat meer mitrailleursposten opgetrokken omwille van het belang van de baan tussen Sint-Pieterskapelle en Zevekote, die een belangrijke aanvoerslijn richting het front vormde. Langs deze baan was een zogenaamde *Kleinbahn* of een één-meterspoor aangelegd.

Onderhavige constructie betreft een mitrailleurspost met achteraan een sterk uitgewerkte borstwering tegen het dak en twee lagere zijdelingse borstweringen. Aan de overzijde van de straat lagen nog twee gelijkaardige mitrailleursposten, telkens met bijkomende lage

¹ *Stellungskarte f.d. Küstenabschnitt*, Blatt IV, 18/5/1917; *Stellungskarte f.d. Gruppe Nord*, Blatt IX, 25/11/1917.

borstweringen aan oostelijke zijde (2). De meest westelijke bunker, die ten dele bewaard is ten noordwesten van de hoeve op adres Zevekotestraat 103, fungeerde behalve als mitrailleurspost ook als observatiepost. De observatie kon gebeuren via het mangat doorheen het dak. Het is niet duidelijk wat de mogelijke vijfde constructie bij dit steunpunt zou geweest zijn, zoals aangegeven op de stafkaart van 25 november 1917.

Onderhavige bunker was tegen de zijgevel van de hoeve woning opgetrokken. Ook de andere bunkers waren tussen bestaande gebouwen opgetrokken, in een poging ze zo voor de vijand verborgen te houden. Luchtfoto's van 29 mei 1918 tonen aan hoe men bovendien poogde deze bunkers te camoufleren, door er een zadeldak op te suggereren. Vanuit de lucht zijn echter de borstweringen aan oostelijke zijde te zien, wat hun functie als mitrailleurspost verraadde. Op een Belgische militaire stafkaart van november 1917 staan de vier bunkers reeds aangeduid.

Op de dakrand van de verdwenen mitrailleurspost was er centraal, ter hoogte van de trappenpartij, een bijkomende rand geplaatst, wellicht om de bediener van de mitrailleur bijkomend te beschermen. De luchtfoto van 29 mei 1918 suggereert dat er ook een dergelijke bijkomende betonnen rand aanwezig was bij onderhavige mitrailleurspost.

Het grondplan van deze sterk uitgewerkte mitrailleurspost stemt overeen met grondplan nummer 394, zoals eind de jaren 1930 uitgetekend door de *Service Technique du Génie*.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedkenmerken en erfgoedelementen

Halfondergrondse betonnen militaire constructie, opgetrokken tegen de oostelijke zijde van een bestaand hoevegebouw.

De betonnen constructie heeft een rechthoekig grondplan met twee uitspringende borstweringen aan oostelijke zijde. Het beton is gegoten binnen een houten bekisting. Aan oostelijke zijde is de toegangzijde van de bunker sterk uitgewerkt. De muur tussen de twee deuropeningen loopt schuin naar binnen en bevat centraal een betonnen trappenpartij waarin aan beide zijden een nis is uitgewerkt. Via de trappen kan een richel bereikt worden. Door op het dak een mitrailleur op te stellen, kon dit dak bijgevolg fungeren als borstwering.

De lage borstweringen in de noordoostelijke en zuidoostelijke hoek zijn gebogen afgewerkt en bevatten een nis en bovenaan een ronde uitsparing met opening, waarin een staaf kon worden aangebracht (voor het verankeren van een mitrailleur). Deze zijde is afgewerkt met een betonnen platform met twee treden, waarin een gebogen 'pad' is uitgespaard net achter de borstweringen.

Via de twee deuropeningen kan een gang betreden worden, die op zijn beurt via twee openingen toegang verschaft tot twee ruimtes. Deze ruimtes zijn aan westelijke zijde nog eens met elkaar verbonden via een doorgang. Het plafond is verstevigd met ijzeren balken en bevat drie vierkante openingen (zichtbaar vanop het dak). De muren zijn witgekalkt.

In de meest zuidelijke ruimte werd een schietopening in de zuidelijke muur aangebracht, in de noordelijke ruimte één in de westelijke muur. Deze schietopeningen situeren zich aan de binnenzijde tegen het plafond. Vlakbij deze schietopeningen is telkens een nis uitgewerkt. In de gang zijn eveneens twee nissen uitgespaard.

Ter hoogte van een deurhengsel aan zuidelijke zijde is volgende inscriptie ingekerfd: "30 VIII 1941".

² Zie Britse luchtfoto's d.d. 29/5/1918. Foto's van een verdwenen bunker aan de zuidelijke zijde van de Zevekotestraat verschenen op het Forum Eerste Wereldoorlog (www.forumeerstewereldoorlog.nl), maar zijn nu niet meer raadpleegbaar.

Het is eigen aan bunkers dat er in de ondergrond in en rond de bunker constructieve elementen of militaire infrastructuur zitten die rechtstreeks verband houden met de bunker, zoals vloerplaten, waterafvoersystemen of bekabeling.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt, is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 13 januari 2014 en vanaf de straat op 23 maart 2016. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

De bunker bevindt zich in een vrij goede toestand voor een betonnen militaire constructie van honderd jaar oud.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. Historische waarde

De mitrailleurspost heeft een belangrijke historische waarde, als getuige van de manier waarop de *Flandern I Stellung* was ingericht. In het *Marinegebiet* was de *Flandern I Stellung* namelijk georganiseerd met opeenvolgende steunpunten. Onderhavige mitrailleurspost was één van de vier mitrailleursposten van het steunpunt 17. In een poging om de bunkers te camoufleren tegen luchtopervatie, werden zadeldaken op deze bunkers gesuggereerd. De **historische contextwaarde** van deze bunker is dus van groot belang.

2.1.2. Architecturale waarde

Op typologisch vlak betreft het een **zeldzaam** en **gaaf** bewaarde mitrailleurspost met een opvallend sterk uitgewerkt concept. Vooral de uitwerking van de achterzijde van de mitrailleurspost is vernuftig te noemen: de schuin aflopende vlakken bij de trappenpartij en de borstwering, de ingewerkte nissen, de gebogen vormen van de zijlingse borstweringen, enzovoort zijn uitermate zeldzaam en verschillen sterk ten aanzien van de doorgaans eenvoudige, functionele vormgeving bij betonnen verdedigingswerken uit de Eerste Wereldoorlog. De mitrailleurspost heeft aldus een belangrijke architecturale waarde.

2.1.3. Technische waarde

Als betonnen constructie, die specifiek voor militaire doeleinden werd opgetrokken. Deze betonnen constructie met zijn bouwtechnische kenmerken van zowel bovengrondse als ondergrondse aard, getuigt van het belang en de evolutie van de betonbouw in de stellingenoorlog, die de Eerste Wereldoorlog geworden was. Nooit eerder werden zo massaal betonnen verdedigingsconstructies opgetrokken als tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar waar er in de eerste oorlogsjaren werd geïmproviseerd en geëxperimenteerd met allerlei typologieën en toegepaste technieken in de betonbouw, evolueerde men geleidelijk naar zo sterk en efficiënt mogelijk uitgedokterde standaardontwerpen, die in sommige gevallen voor meerdere doelen konden gebruikt worden. Tijdens het interbellum en de Tweede Wereldoorlog zou dit leiden tot de massale uitbouw van heuse bunkerstellingen, met bunkers die tot in het kleinste detail waren gestandaardiseerd.

2.1.4. Culturele waarde

Als materiële getuige van de *Grooten Oorlog*, die Vlaanderen jarenlang in zijn greep had en het leven van ontelbaar veel mensen ingrijpend tekende of volledig verwoestte. De Eerste Wereldoorlog was een internationale gebeurtenis bij uitstek, met West-Vlaanderen als één van de strijdtoneelen waar honderdduizenden mannen uit de hele wereld vochten. De herinnering aan de Eerste Wereldoorlog kent nog steeds een breed maatschappelijk en internationaal draagvlak.

2.2. Motivering van het type bescherming

De Duitse mitrailleurspost wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemeen belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

In dit beschermingsvoorstel wordt enkel de betonnen mitrailleurspost ter bescherming voorgesteld. Rond de bunker wordt, behalve aan de westelijke zijde, een bijkomende perimeter van twee meter mee afgebakend, zodat uitstekende betonnen fundamentplaten, waterafvoersystemen of andere elementen die integraal deel uitmaken van de bunker maar niet bovengronds waarneembaar zijn, mee opgenomen zijn in de bescherming. De afbakening behelst met andere woorden een deel van het perceel 305d.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

De bunker is opgenomen in de vastgestelde inventaris van het bouwkundig erfgoed, met ID-nummer 216767.

2.4.2. Ruimtelijke Ordening:

De bunker is gelegen in landschappelijk waardevol agrarisch gebied (cf. Gewestplan). Dit betreft herbevestigd agrarisch gebied.

2.4.3. Landinrichting / andere projecten:

De bunker ligt in het ruilverkavelingsgebied Zande (nr 7037, afgewerkt 27/11/1991).

3. BEHEERSVISIE

De opmaak van de beheersvisie gebeurde in samenspraak met de afdeling Beheer West-Vlaanderen, op een overleg op dinsdag 17 mei 2016.

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg

helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- Het goed als een goed huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- De toestand van het goed regelmatig controleren;
- Regulier onderhoud uitoefenen;
- Onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende Onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

- Domein Raversijde Oostende, Collectie militaire stafkaarten Eerste Wereldoorlog, *Stellungskarte f.d. Küstenabschnitt*, Blatt IV, 18/5/1917; *Stellungskarte f.d. Gruppe Nord*, Blatt IX, 25/11/1917.

- Koninklijk Legermuseum Brussel, Fonds C.D.H., Inventaire QGT nr 27, map 533, grondplan nr. 394.
- Koninklijk Legermuseum Brussel, Collectie militaire luchtfoto's Eerste Wereldoorlog (geraadpleegd in het Kenniscentrum In Flanders Fields Museum Ieper), Britse luchtfoto's 29/5/1918 (dianummer 2981 resp. 2983, FID 1559 resp. 1561).
- Kenniscentrum In Flanders Fields Museum Ieper, Collectie militaire stafkaarten Eerste Wereldoorlog, *Nieuport (Plan Directeur Armée Belge)*, 5/9/1918.
- DESEYNE A. 2007: *De kust bezet 1914-1918*, Brugge.
- LAMBRECHT E. 2013: *Ten aanval. De strijd om de voorposten aan de IJzer*, Brugge.
- *Bunkers in Gistel* [online], www.forumeerstewereldoorlog.nl (geraadpleegd op 26/3/2013).

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan bij de bescherming

Zie afzonderlijk document.

5.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het inhoudelijke dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

Zie afzonderlijk document.

5.4. Criterionota

Zie afzonderlijk document.